

Innhold

Forord	17
DEL I TILRETTELAGTE AVHØR	21
Kapittel 1 Tilrettelagte avhør av barn og særlig sårbare personer.	
Innledende oversikt.	23
1.1 Tilrettelagte avhør og hensynet til barnets beste	23
1.2 Historikk	23
1.3 Endringsbehov. Avskaffelse av dommeravhøret	25
1.3.1 Utredning av behov for endringer – Sæverudgruppen ...	25
1.3.2 Høringsinstansenes syn på Sæverudgruppens anbefalinger	26
1.3.3 Sentrale lovforarbeider mv.	27
1.4 Det tilrettelagte avhørets forankring i lov og forskrift.	28
1.4.1 Straffeprosesslovens bestemmelser	28
1.4.2 Justisdepartementets forskrift om tilrettelagte avhør	29
1.4.3 Påtaleinstruksen	29
1.5 Aldersgrensen	30
1.6 Saker om vold og seksuelle overgrep.	31
1.7 Foreldelse.	32
1.8 Kort om dagens ordning.	33
Kapittel 2 Hensynet til barnets beste: Grunnloven og internasjonale forpliktelser	34
2.1 Innledning	34
2.2 Grunnloven	36
2.3 Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950 (EMK)	37
2.4 FN-konvensjonen av 20. november 1989 om barnets rettigheter (barnekonvensjonen)	38
2.5 Europarådets konvensjon av 25. oktober 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk (Lanzarotekonvensjonen)	39

2.6	Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner av 11. mai 2011 (Istanbulkonvensjonen)	41
2.7	FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne av 13. desember 2006. Funksjonshemmedekonvensjonen	42
Kapittel 3 Politiets etterforskning		43
3.1	Formålet med etterforskningen	43
3.2	Etterforskning av vold og seksuallovbrudd overfor barn – riksadvokatens prioriteringer	44
3.3	Lanzarotekonvensjonens fokus på etterforskning i straffesaker som gjelder barn.	45
3.4	Politi og påtalemyndighet	46
3.5	Mer om etterforskningen	48
3.5.1	Anmeldelsen	48
3.5.2	Avvergeplikten	48
3.5.3	Bevis	49
3.5.4	Henleggelse.	50
3.5.5	Etterforskningsplan.	50
3.6	Kort om nettovergrep – særlig krevende etterforskning	51
3.6.1	Child grooming.	51
3.6.2	Om overgrepsmaterialet – bilder og filmer.	51
3.6.3	Politiets etterforskning av nettovergrep	52
Kapittel 4 Lovbestemte frister for tilrettelagte avhør		53
4.1	Innledning	53
4.2	Straffeprosessloven § 239 e – frister	53
4.3	Frist på henholdsvis én, to og tre uker.	54
4.3.1	Frist på en uke, straffeprosessloven § 239 e første ledd.	54
4.3.2	Frist på to uker, straffeprosessloven § 239 andre ledd	55
4.3.3	Frist på tre uker.	56
4.4	Når begynner fristene å løpe? Forlengelse.	56
4.4.1	Tidspunktet	56
4.4.2	Supplerende avhør – frister.	56
4.4.3	Forlengelse av fristene	57
4.5	Riise-rapporten.	57
4.6	Korte frister – hensyn for og mot.	58
4.7	En undersøkelse av etterforskeres erfaring med fristene	59
4.8	Riksadvokaten om korte frister	61
Kapittel 5 Avhørsleders ansvar og oppgaver		63
5.1	Krav til avhørsleders kompetanse	63
5.1.1	Spesialutdanningen.	64

5.1.2	Mer om krav til avhørsleders kompetanse	65
5.2	Avhørsleders ansvar og arbeidsoppgaver. Oversikt	66
5.3	Oppnevning av midlertidig verge.	67
5.3.1	Barnets verge	67
5.3.2	Når barnets verge er inhabil eller ikke fungerer av andre årsaker.	68
5.3.3	Oppnevning av midlertidig verge. Vergens rolle	69
5.4	Oppnevning av bistandsadvokat og forsvarer	70
5.5	Beslutning om hvem som kan følge avhøret, tidspunkt og innkalling	70
5.6	Tolk	71
5.7	Følgeperson for barnet.	72
5.8	Samrådsmøte, formøte og ettermøte	73
5.8.1	Samrådsmøte, avhørsforskriften § 7.	73
5.8.2	Formøte, avhørsforskriften § 8.	74
5.8.3	Ettermøte.	75
5.8.4	«Familiemøter».	75
5.9	Taushetsplikt	76
5.9.1	Avhørsleders rett til å ilegge aktører og andre tilstedeværende taushetsplikt	76
5.9.2	Særlig om forsvarer og taushetsplikt	76
5.10	Logg og protokoll fra avhøret	78
5.10.1	Logg	78
5.10.2	Protokollens innhold. Avhørsforskriften § 13.	79
5.11	Virkingen av mangelfull logg- og protokollføring – anke over saksbehandlingen.	81
5.12	Utskrift og utskriftens betydning.	82
5.12.1	Hovedregelen: Det skal tas utskrift.	82
5.12.2	Unntak fra hovedregelen om utskrift	83
Kapittel 6	Avhører.	84
6.1	Krav om avhørers særlige kompetanse	84
6.2	Avhører med spesialkompetanse	86
6.3	Spesialutdanningen	87
6.3.1	Avhør av barn mellom 6 og 16 år	88
6.3.2	Avhør av særlig sårbare personer, barnehagebarn, psykisk utviklingshemmede eller voksne med andre funksjonshemminger.	88
6.4	Lanzarotekonvensjonen	89
6.5	En intervjuundersøkelse om avhørers forberedelser	90
6.6	Forberedelsene avsluttes	92

Kapittel 7 Avhørsdag – gjennomføring av avhøret – avhørsmetoder . . .	93
7.1 Avhørsdagen	93
7.2 Aksjonssaker	94
7.3 Ankomst til barnehuset	95
7.4 Gjennomføringen og de tilstedeværende ved avhøret	96
7.5 Avhør av barnet – avhørsmetoder	98
7.5.1 Innledning	98
7.5.2 Metoder – bakgrunn	99
7.5.3 Ingen lovfestede metoder	100
7.5.4 Dagens metoder	101
7.6 Den dialogiske samtalemetoden	102
7.6.1 Den vanskelige samtalen	102
7.6.2 Avhørets ulike faser	103
7.6.3 Avrunding	105
7.7 Sekvensielle avhør. Barnehagebarn og de særlig sårbare voksne . .	106
7.7.1 Innledning. Utvikling av metoden	106
7.7.2 Kompetansekrav	107
7.7.3 De enkelte sekvensene (fasene)	108
7.7.4 Barnefaglig rådgiver og sekvensielle avhør	109
7.7.5 Sekvensielle avhør og sårbare voksne	110
7.8 Kreativ avhørsteknikk – voksne vitner	111
7.8.1 Ingen metode for tilrettelagte avhør. Ett unntak	111
7.8.2 Kreativ avhørsteknikk-metoden	111
7.8.3 Fasene	112
7.8.4 Utviklingen. Forslag til ny straffeprosesslov, NOU 2016: 24.	113
7.9 Kort om politiets kommunikasjon med barn og voksne i politiets daglige arbeid.	114
7.10 Avhør av mistenkte barn	115
 Kapittel 8 Statens barnehus. Historikk, bakgrunn og utvikling frem til lovreformen av 2015	 116
8.1 Historikk – fra dommeravhør til politiets tilrettelagte avhør i 2015 på barnehuset	116
8.2 Bakgrunnen for opprettelse av barnehusene. Det tosporede systemet	117
8.2.1 Bakgrunnen for opprettelse.	117
8.2.2 Det tosporede systemet – avhør i straffesak og oppfølging av barnet	118
8.3 Avhørssted for barn og for sårbare voksne	119
8.4 Barnehusevalueringen 2012.	120
8.5 Barnehusrådet	121
8.5.1 Etablering og oppgaver	121
8.6 Den videre utviklingen. Forarbeid til lovreformen av 2015	121

8.7	Lovreformen av 2015 – politi og barnehus overtar ansvar for avhørene i nært samspill.	124
-----	---	-----

Kapittel 9 Barnehusets målgrupper, organisering og kjerneoppgaver . . . 127

9.1	Barnehusets rolle, formål og målgrupper	127
9.1.1	Avhørsforskriften § 5 Barnehusets rolle	127
9.1.2	Felles retningslinjer om barnehusets formål og målgrupper.	127
9.1.3	Formål og målgrupper	128
9.2	Rettslige rammer for barnehusets virksomhet	129
9.3	Organiseringen av barnehusene	130
9.3.1	Organisering og bemanning	130
9.3.2	Arbeidsoppgaver og roller	131
9.3.3	Særlig om de barnefaglige rådgiverne	131
9.4	Kan avhør foretas andre steder enn på barnehuset?.	133
9.5	Barnehusets fem kjerneoppgaver.	134
9.6	Rollefordeling og samarbeid mellom barnehuset og politiet.	135
9.7	Informasjon til berørte barn og voksne om tilrettelagte avhør	136
9.7.1	Innledning.	136
9.7.2	Informasjon til berørte barn og voksne.	136
9.7.3	Informasjon om mulige etterfølgende reaksjoner – psykiske og andre	139
9.8	Mer om barnehusets kjerneoppgaver.	140
9.8.1	Medisinske undersøkelser av barnet.	141
9.8.2	Har barnet plikt til å medvirke til undersøkelser av seg selv?.	143
9.8.3	Nasjonale faglige råd ved medisinske undersøkelser i Statens barnehus	143
9.9	Barnehusets deltakelse på obligatoriske møter knyttet til de tilrettelagte avhørene.	143
9.10	Barnevernstjenestens rolle	144
9.10.1	Barnevernstjenestens rolle med grunnlag i straffeprosessloven, lovens forskrifter og andre retningslinjer.	144
9.10.2	Barnevernets anledning til å delta i lovpålagte møter i anledning avhøret	146
9.10.3	Taushetsplikt.	147
9.10.4	Felles retningslinjer for Statens barnehus.	147
9.11	Barnehusets kartlegging og oppfølging av barnet	148
9.12	Familiemøter – et pilotprosjekt ved Oslo barnehus i 2019/2020.	149
9.12.1	Det kritiske tidspunktet – barnet skal hjem	149
9.12.2	Formål og deltakelse.	149
9.12.3	Familiemøtemodellens ulike trinn	151
9.12.4	Mer om bakgrunnen for familiemøtemodellen.	151

9.12.5	Tilbakemeldinger fra barn og foreldre som har deltatt i familiemøter	152
9.12.6	Etterfølgende evaluering av familiemøtemodellen	152
9.12.7	Har familiemøtene noen fremtid?	153
9.13	NOVA-rapporten «Evaluering av Statens barnehus – 2021»	154
9.13.1	Innledning	154
9.13.2	Kortfattet oversikt over evalueringsrapportens anbefalinger	156
9.13.3	Helt kort oppsummering	157
Kapittel 10	Mistenkte, siktede og retten til forsvarer. Kontradiksjon . . .	158
10.1	Mistenkt, siktet eller tiltalt?	158
10.1.1	Uskyldspresumsjonen	158
10.1.2	Vitne	159
10.1.3	Mistenkte	159
10.1.4	Pågrepelse av mistenkte	160
10.2	Siktede	161
10.2.1	Endret status fra mistenkt til siktet	161
10.2.2	Oppnevning av forsvarer. Forsvarers rolle	162
10.3	Nærmere om manglende varsel til siktede. Tilstedeværelse	163
10.3.1	Er manglende varslings i strid med hensynet til siktedes rettssikkerhet?	164
10.3.2	Historikk	164
10.3.3	Det kontradiktoriske prinsipp	165
10.3.4	Grunnloven og EMK	166
10.3.5	Rettspraksis – Den europeiske menneskerettsdomstol . . .	167
10.3.6	Avgjørelser fra Høyesterett	168
10.3.7	Betydningen av manglende kontradiksjon	170
Kapittel 11	Supplerende avhør	171
11.1	Historikk	171
11.2	Lovreformen av 2015	173
11.2.1	Når avhørsleder eller barnet ber om nytt, fortsatt avhør . .	173
11.2.2	Når siktede ber om supplerende avhør	173
11.2.3	Avslag på siktedes begjæring om supplerende avhør . . .	174
11.2.4	Gjennomføringen av supplerende avhør	175
11.2.5	Samme avhører	176
Kapittel 12	Bistandsadvokaten	177
12.1	Hvem er bistandsadvokaten? Presentasjon, oppnevning og godtgjøring mv.	177
12.2	Saker som gir rett til bistandsadvokat	178
12.3	Hvem er bistandsadvokatens klient – barnet eller de foresatte? . .	179
12.4	Bistandsadvokatens oppgaver	180

12.4.1	Utgangspunkt. Lovens bestemmelser	180
12.4.2	Bistand under etterforskingen.	180
12.5	Bistandsadvokatens rettigheter under etterforskingen.	181
12.6	Bistandsadvokaten – advokat, omsorgsperson eller begge deler? . .	183

Kapittel 13 De sårbare – psykisk utviklingshemmede og vitner

med annen funksjonsnedsettelse		185
13.1	Innledning	185
13.1.1	Kort oversikt over lovens bestemmelser.	185
13.1.2	Psykisk utviklingshemmede og vitner med annen funksjonsnedsettelse i tilrettelagte avhør. Straffeprosessloven § 239 tredje og fjerde ledd	186
13.1.3	Tvilstilfelle	187
13.2	Psykisk utviklingshemming og annen funksjonsnedsettelse	187
13.2.1	Psykisk utviklingshemming	187
13.2.2	Annen funksjonsnedsettelse	188
13.2.3	Vitner med psykiske lidelser og traumer	189
13.3	Tvil om vitnets funksjonsnivå	189
13.4	Funksjonshemmedekonvensjonen	190
13.5	Etterforskning, forberedelser og gjennomføring av avhør.	191
13.5.1	Anmeldelse. Særlige krav til etterforskingen	191
13.5.2	Aktørene	192
13.5.3	Avhører – krav til særlige kompetanse	192
13.5.4	Avhørsfristene.	193
13.5.5	Konflikt mellom tidsfrist og behov for særlig grundige undersøkelser i forberedelsesfasen	193
13.5.6	Avhørssituasjonen.	194
13.6	Forklaringsplikt og fritaksrett	194
13.6.1	Innledning	194
13.6.2	De mindreåriges forklaringsplikt	195
13.6.3	De psykisk utviklingshemmede og andre funksjonshemmedes forklaringsplikt	195
13.6.4	Unntak fra fritaksretten. Høygradig psykisk utviklingshemmede.	196
13.6.5	Kort oppsummering	196
13.7	Barnehusets medvirkning	196
13.7.1	Barnehusets rolle	196
13.7.2	Oppfølging	197
13.7.3	Bevisvurdering etter gjennomført avhør.	198
13.8	Avhørsmetoden – sekvensielle avhør.	198
13.8.1	Sekvensielle avhør	198
13.8.2	Hovedforhandlingen. Avspilling av videoopptak eller personlig fremmøte?	199

Kapittel 14 Vitne- og forklaringsplikt	201
14.1 Vitner	201
14.1.1 Innkalling til politiet	201
14.1.2 Innkalling til retten	202
14.2 Unntak fra forklaringsplikt. Fritaksrett	202
14.2.1 Yrkesmessig taushetsplikt	202
14.2.2 Fritaksretten, straffeprosessloven § 122. (Nærstående) ..	203
14.2.3 Delvis fritak – straffeprosessloven § 123	204
14.3 Forklaringsplikt for barn i tilrettelagte avhør.	205
14.3.1 Innledning.	205
14.3.2 Nærmere om forklaringsplikten	206
14.3.3 Aldersgrensen	207
14.3.4 Orientering om fritaksretten	208
14.3.5 Fritaksrett. Nærmere om orienteringens innhold, Høyesteretts kjennelse 19. oktober 2016. Konsekvenser av mangelfull orientering	209
14.3.6 Riksadvokatens oppfølging av Høyesteretts kjennelse. Kripos og Politihøgskolens notat 20. februar 2017	210
14.4 Formaning og forsikring	211
14.5 Oppsummering – forklaringsplikt og fritaksrett i tilrettelagte avhør.	212
Kapittel 15 Når saken går til retten. Hovedforhandlingen	213
15.1 Lanzarotekonvensjonen	213
15.2 Politiets etterforskning er avsluttet	213
15.3 Rettens saksforberedelse	214
15.3.1 Innledning. Rettens adgang til saksdokumentene, utskrift av videoopptak	214
15.3.2 Avgjørelser under rettens saksforberedelse	215
15.4 Hovedforhandlingen	216
15.4.1 Hovedregelen i straffeprosessloven § 298: Barnet slipper å møte	216
15.4.2 Barn som har fylt 16 år etter avhøret, men forut for hovedforhandlingen	217
15.4.3 Når barnet kan innkalles til retten.	217
15.5 Når tiltalte må forlate rettssalen under barnets forklaring. Lukkede dører	218
15.5.1 Tiltalte må forlate rettssalen	218
15.5.2 Lukkede dører.	219
15.6 Nærmere om presentasjonen av det tilrettelagte avhøret i retten. ..	220
15.6.1 Avspilling av video- og lydopptaket.	220
15.6.2 Må opptaket avspilles i sin helhet?	221
15.6.3 Avspilling når barnet møter i retten	221
15.6.4 Fremleggelse av utskriften	222

15.7	Bruk av sakkyndige i retten	222
15.8	Hvem kan innkalles som vitner?	222
15.9	Kan barnet selv be om å få møte i retten når det ikke er innkalt?	223
15.10	Hvilken bevisverdi tillegges det tilrettelagte avhøret?	223
15.10.1	Rettens ansvar for sakens opplysning	223
15.10.2	En studie om dommers bevisvurdering i saker der barnehagebarn har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep	224
15.10.3	Noen særlige spørsmål knyttet til bevisførselen i retten basert på et tilrettelagt avhør. Daviks studie.	225
15.11	Anke til lagmannsretten	227

Kapittel 16 Tilrettelagte avhør – er hensynet til barnet

tilstrekkelig ivaretatt?	229	
16.1	Innledning	229
16.2	Norges Grunnlov og FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989. Lanzarotekonvensjonen av 25. oktober 2007	230
16.2.1	Grunnloven § 104	231
16.2.2	Barnekonvensjonens bestemmelser til beskyttelse og vern av barn og særlig sårbare vitner. Lanzarotekonvensjonen	231
16.2.3	Straffeprosessloven og straffeloven	232
16.3	Eksempler fra annen lovgivning vedrørende barnets beste og rett til å bli hørt	233
16.4	Barns erfaringer	235
16.4.1	Opplevelse av reisetid	236
16.4.2	Gruet barnet seg for å komme på barnehuset?	236
16.4.3	I hvilken grad var barnet informert om hva som skulle skje på barnehuset før det kom?	236
16.4.4	Informasjon fra barnehusets ansatte på avhørsdagen	237
16.4.5	Opplevelsen av avhøret. Hvordan syntes barnet det var å snakke med politiet?	237
16.4.6	Barn som hadde snakket med politiet ved tidligere anledninger	237
16.4.7	Andre spørsmål	238
16.5	Oppsummering	238
16.5.1	Innledende tanker	238
16.5.2	NOVAs oppsummering	239

Kapittel 17 Reformbehov og endringsforslag 241

17.1	NOU 2016: 24 Forslag til ny straffeprosesslov § 10-7	242
17.1.1	Tilrettelagte avhør	242
17.1.2	Aldersgrensen	243

17.1.3	«Særlig skikket» person	243
17.1.4	Psykisk utviklingshemmet eller «tilsvarende funksjonssvikt»	244
17.1.5	Frist for gjennomføring av avhør, utkastet § 10-7 andre ledd	244
17.1.6	Varsel til mistenkte, utkastet § 10-7 tredje ledd	244
17.2	Straffeprosessutvalgets forslag til endrede regler om fritak for forklaringsplikten	245
17.3	Straffeprosessutvalgets forslag vedrørende forklaringer under hovedforhandlingen. Utkastet § 10-9.	247
17.4	Dagens behov for endringer – særlig om lovens tidsfrister	248
17.4.1	Innledning	248
17.4.2	Riksadvokatens holdning til fristene	248
17.4.3	Andre utfordringer	249
17.4.4	«Barnehagesakene»	249
17.4.5	Kripos' forslag til tiltak	250
DEL II AVHØR AV MISTENKTE BARN		253
Kapittel 18 Når barnet er den mistenkte – ingen tilrettelagte avhør		255
18.1	Når barnet er mistenkt – er barnets rettssikkerhet tilstrekkelig ivaretatt?	255
18.2	De mistenkte barna. Alder og bakgrunn	256
18.2.1	Varetekstfengsling	256
18.2.2	Hva vet man om mistenkte barns bakgrunn?	257
18.3	Etterforskning av barn over og under 15 år	258
18.3.1	Den strafferettslige lavalder	259
18.3.2	Etterforskning av barn under 15 år	259
18.4	Mistenkte barns rettigheter	260
18.5	Barnets verge	261
18.5.1	Hvem er verge?	261
18.5.2	Vergens rett til å uttale seg	261
18.5.3	Vergen velger forsvarer	262
Kapittel 19 Gjennomføring av avhøret		264
19.1	Politiavhør	264
19.2	Hvem som kan være til stede under avhøret, og hvilke rettigheter de har	265
19.2.1	Vergen	265
19.2.2	Forsvareren	265
19.2.3	Barnevernstjenesten	266
19.2.4	Andre som kan være til stede	267
19.3	Ingen forklaringsplikt – rett til taushet. En veileder	267

19.4	Forsvareren og veiledning til mistenkte.	268
19.5	Barnet skal gjøres kjent med hva saken gjelder.	268
19.5.1	Avhørers oppgave	268
19.5.2	Nærmere om informasjon og fremgangsmåte	268
19.6	Gjennomføring av avhøret. Særlig om planlegging og kontaktetablering	270
19.6.1	Innledning	270
19.6.2	Planleggingsfasen	270
19.6.3	Barnefaglige forberedelser	271
19.6.4	Fysiske og praktiske forberedelser. Sikkerhetstiltak. Bruk av tolk. Plassering av dem som følger avhøret	272
19.6.5	Mentale forberedelser og kontaktetablering	273
19.7	Gjennomføringen av avhøret. Påtaleinstruksen § 8-2	273
19.8	Avhørsmetoder	275
19.8.1	Metoder før og nå	275
19.8.2	Silje-saken.	276
19.8.3	«Tilståelsessakene».	277
19.8.4	Kevin-saken	278
19.8.5	Europarådets torturkomite (CPT)	279
19.9	Er hensynet til barnets beste og mistenkte barns rettssikkerhet tilstrekkelig ivaretatt?.	279
19.9.1	Er barnehuset et sted for avhør av mistenkte barn?	280
19.9.2	Bør mistenkte barns rett til forsvarer styrkes? NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.	281
Vedlegg 1 Sentrale bestemmelser i straffeprosessloven		282
Vedlegg 2 Avhørsforskriften		286
Litteratur		291
Lover og konvensjoner		293
Dommer		298
Stikkordregister		299